

Nr 155.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående mottagande av den till staten testamenterade egendomen Harpsund.

(4:e avd.)

I propositionen nr 174 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 20 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med de i statsrådsprotokollet angivna grunderna mottaga den av direktören C. A. Wicander testamenterade egendomen Harpsund, dels ock medgiva att den under byggnadsstyrelsens delfond i staten för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1953/54 upptagna utgiftsposten Reparations- och underhållskostnader m. m. må överskridas med 90 000 kronor.

Genom testamente den 3 december 1949 har direktören C. A. Wicander, som avlidit den 27 december 1952, till svenska staten testamenterat säteriet Harpsund med underlydande gårdar och hemman jämte därstädes vid hans fränfälle befintliga yttre och inre inventarier och lager samt konstsamlingar ävensom ett kapital av 300 000 kronor. Enligt testamentet skall egendomen användas som hedersbostad för Sveriges vid varje tid fungerande statsminister (regeringschef). Dessutom gälla vissa i propositionen angivna villkor.

Harpsunds egendom ligger inom Mellösa, Floda och Sköldinge socknar i Södermanlands län vid allmänna vägen Mellösa—Fjällskäfte omkring 12 kilometer nordväst om Flen. Gården innehåller totalt en areal av drygt 1 607 hektar, därav 1 158 hektar skogsmark och 309 hektar tomt, åker och ängsmark. Återstoden, omkring 140 hektar, utgöres av sankmark och annan ofruktbar jord samt sjöar. Fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde uppgår enligt utdrag av fastighetstaxeringslängden för år 1952 till 1 541 200 kronor, därav 588 300 kronor belöper på jordbruket, 828 900 kronor på skogsbruket och 124 000 kronor på annan fastighet.

I anledning av donationen bemyndigade Kungl. Maj:t den 16 januari 1953 chefen för finansdepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att verkställa utredning huruledes den testamenterade egendomen lämpligen borde förvaltas och redovisas bland statens tillgångar, därest staten mottog densamma. De med stöd härav tillkallade sakkunniga ha med skrivelse den 7 mars 1953 överlämnat den begärda utredningen.

De sakkunniga ha inledningsvis lämnat en beskrivning över egendomen och därvid meddelat vissa uppgifter rörande jordbruket, skogsbruket jämte jakt och fiske samt corps de logiet med tillhörande byggnader m. m. (s. 4—6).

I fråga om egendomens förvaltning har utredningen diskuterat olika alternativ. I första hand har föreslagits en uppdelning av förvaltningen mellan domänstyrelsen och byggnadsstyrelsen, därvid förutsatts att domänverket utarrenderar huvudjordbruket. Därest en utarrendering av huvudjordbruket icke visar sig genomförbar, och hela egendomen sålunda skall drivas av staten i egen regi, har utredningen tänkt sig att den myndighet, som enligt utredningsförslaget ansetts böra ur redovisningssynpunkt svara för egendomen i dess helhet, nämligen byggnadsstyrelsen, för skötseln av jord- och skogsbruk skulle vid sin sida få en sakkunnig nämnd, representerande den expertis i jordbruks- och skogsfrågor, över vilken styrelsen ej själv förfogade.

Beträffande den närmare innebörden av utredningens förslag i fråga om egendomsförvaltningens närmare utformning torde få hänvisas till propositionen (s. 6—8).

Den av utredningen härvid skisserade formen för förvaltning av egendomen i statens egen regi har ansetts böra ifrågakomma, därest det av olika skäl icke visar sig möjligt att utarrendera jordbruket. Statens tillträde till egendomen har av utredningen förutsatts skola ske den 1 juli 1953. Utredningen framhåller att en utarrendering av jordbruket icke torde kunna äga rum förrän tidigast å närmaste laga fardag därefter, vilket är den 14 mars 1954. Övergångsvis under ett eller några år torde staten sålunda under alla omständigheter få svara för driften av jordbruket i egen regi. Utredningen utgår från att egendomen därvid förvaltas enligt alternativet med byggnadsstyrelsen såsom den för egendomens skötsel huvudansvariga myndigheten och en sakkunnig nämnd vid styrelsens sida.

I fråga om redovisningen av egendomen bör enligt utredningen till utgångspunkt tagas det huvudändamål, vartill egendomen enligt testamentets bestämmelser skall användas. Utredningen föreslår att hela egendomen redovisas å statens allmänna fastighetsfond.

Enligt testamentets bestämmelser skall huvuddelen av avkastningen från det särskilda donationskapitalet å 300 000 kronor i första hand användas till underhåll av corps de logiets inre och dess inventarier och i andra hand ställas till statsministerns förfogande för avlönande av hans personliga tjänare m. m. Utredningen anför att detta villkor skulle kunna uppfyllas därigenom, att den del av kapitalets avkastning, som skall användas för den fasta egendomens inre underhåll, tillgodoföres inkomstposten Diverse inkomster å fastighetsfondens stat. I enlighet med vad utredningen föreslagit beträffande redovisningen — hela egendomens inordnande under statens allmänna fastighetsfond och tillämpning av de vanliga regler, som gäller för fonden — kommer emellertid staten, såsom förut angivits, att påtaga sig alla med egendomens skötsel förenade utgifter, oberoende utav storleken av intäkterna från den fasta egendomen och donationskapitalet. Med hänsyn härtill och då vid statens övertagande av egendomen vissa kapitaltillskott bedömts erforderliga, har utredningen föreslagit, att donationskapi-

talet tages i anspråk för vissa andra i det följande angivna ändamål, som äger samband med egendomens skötsel. Ett dylikt ianspråktagande, som innebär i viss mån ett avsteg från testamentets bestämmelser, har förutsatts kräva ett godkännande av testators arvingar.

Utredningens kostnadsberäkningar innefattar i första hand en bedömning av inkomst- och utgiftsförhållandena vid egendomen på lång sikt. Då inkomstutvecklingen förutsatts komma att gestalta sig olika vid drift av hela egendomen i statens regi och vid utarrendering av huvudjordbruket har alternativa kalkyler uppgjorts. Härjämte har utredningen gjort en uppskattning utav storleken av inkomster och utgifter vid godset under budgetåret 1953/54.

Vad först angår jordbruket har utredningen räknat med att verksamheten på lång sikt kommer att vid drift i statens egen regi redovisa ett nettounderskott av i genomsnitt 25 000 kronor per år, därav 20 000 kronor hänförligt till huvudjordbruket och 5 000 kronor till arrendeställena. Vid en utarrendering av huvudjordbruket skulle därå belöpande inkomster och utgifter enligt utredningens bedömanden komma att i stort sett täcka varandra. Även för budgetåret 1953/54 räknar utredningen med balans i förhållandet mellan inkomster och utgifter vid huvudgården. Därvid har dock förutsatts att vissa kapitalbelopp ställes till jordbrukets förfogande vid egendomens tillträde. Nettounderskottet av arrendeställena uppskattas till nyssnämnda belopp, 5 000 kronor.

De framtida inkomstförhållandena såvitt gäller skogsbruket bedömes av utredningen såsom gynnsamma. På lång sikt har sålunda räknats med en årlig nettoinkomst av skogsbruket å i runt tal 80 000 kronor. För nästa budgetår har skogsintäkterna uppskattats till 90 000 kronor.

Utöver intäkterna av jordbruket och skogsbruket har utredningen räknat med vissa inkomster i samband med uthyrning av dels tjänarflygeln till huvudgården, dels vissa till corps de logiet hörande byggnader. Enligt av utredningen gjorda uppskattningar skulle hyresintäkterna kunna komma att uppgå till sammanlagt 5 000 kronor.

Kostnaderna för den vid drift av egendomen i statens egen regi ifrågasatta sakkunnignämnden har av utredningen beräknats till 5 000 kronor.

Utredningen har uppskattat de sammanlagda kostnaderna för underhåll och drift av corps de logiet m. m. till 85 000 kronor, därav 30 000 kronor beräknats för löpande yttre underhåll av byggnaderna, 7 000 kronor för underhåll av inredningar och inventarier samt 15 000 kronor för uppvärmning, elektricitet m. m. Återstoden, 33 000 kronor, skulle täcka kostnaderna för den personal, som av utredningen bedömts erforderlig för kontinuerlig skötsel av corps de logiet m. m., nämligen en husfru, en värmeledningsskötare, tillika reparatör, samt en gårdskar, ävensom för den tillfälliga arbetskraft, varav behov ansetts komma att föreligga tidvis. Utgångspunkten för beräkningarna har varit dagsprisläget, varjämte i fråga om kostnaderna för personal samt bränsle m. m. förutsatts att huvudbyggnaden kommer att utnyttjas under endast en mindre del av året.

I enlighet med utredningens nu redovisade kostnadsberäkningar, avseende inkomster och utgifter över fastighetsfondens stat, skulle på lång sikt och vid drift av hela egendomen i statens egen regi inkomsterna komma att uppgå till 60 000 kronor och utgifterna till 90 000 kronor. Enligt alternativet med huvudjordbrukets utarrendering uppgår långsiktigt de beräknade inkomsterna till 80 000 kronor och utgifterna till 85 000 kronor. För budgetåret 1953/54 slutligen leder utredningens beräkningar fram till balans mellan inkomster och utgifter.

Härutöver har utredningen räknat med vissa utgifter, som icke ansetts böra redovisas över fastighetsfondens stat, nämligen dels kostnaderna för pensionering av den mera varaktigt anställda personalen — vilka kostnader uppskattats till 6 000 å 7 000 kronor — dels viss ersättning åt statsministern till täckande av vissa merkostnader för honom vid egendomens utnyttjande. För sistnämnda ändamål har utredningen upptagit 6 000 kronor.

Utredningen har vidare, såsom i det föregående berörts, ansett vissa engångsutgifter för nyinvestering erforderliga. Sålunda har en före testators död planerad omläggning av värmesystemet inom corps de logiet och vissa därtill hörande byggnader bedömts böra komma till utförande snarast. Kostnaderna härför har uppskattats till 120 000 kronor. Vidare har utredningen för vissa smärre byggnadsarbeten, som ej ingår i det löpande underhållet, beräknat ett medelsbehov av 10 000 kronor. Även för jordbrukets del har utredningen ansett särskilda medel behöva tillskjutas. Därest jordbruket skall drivas i egen regi — vilket utredningen förutsatt skola under alla omständigheter övergångsvis behöva ske — erfordras sålunda för jordbruket särskilda rörelsemedel. Det erforderliga tillskottet har av utredningen beräknats till 100 000 kronor, utöver vad som ansetts behövt för vissa inom en nära framtid påkallade investeringar och nyanskaffningar. För sistnämnda ändamål har kapitalbehovet kalkylerats till 70 000 kronor. Det sammanlagda kapitalbehovet vid egendomen har sålunda av utredningen uppskattats till 300 000 kronor. Beloppet har, såsom tidigare nämnts, ansetts böra täckas av det särskilda donationskapitalet.

Vid en utarrendering av jordbruket kommer en försäljning av till jordbruket hörande döda och levande inventarier att påkallas. Utredningen föreslår att det belopp, som härvid kan komma att inflyta, reserveras för tillgodoseende av behov inom egendomens jordbruk, som framdeles kan visa sig uppkomma.

Över utredningen ha utlåtanden avgivits av byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, nordiska museet och chefen för nationalmuseum (s. 13—19).

Byggnadsstyrelsen, riksräkenskapsverket och domänstyrelsen ha i stort sett lämnat utredningsförslaget utan erinran. Beträffande egendomens förvaltning föreslår riksräkenskapsverket att den av utredningen vid drift av hela egendomen i statens egen regi ifrågasatta sakkunnignämnden skall anförtros förvaltningen av egendomens jord- och skogsbruk även om huvudjordbruket utarrenderas. Domänstyrelsen förordar att hela egendomen dri-

ves av staten i egen regi, vilket enligt styrelsens mening icke kommer att ställa sig ekonomiskt mindre oförmånligt för staten än alternativet med jordbrukets utarrendering. I fråga om skogsbruket anser ämbetsverket, att utredningen beräknat den framtida årliga nettoavkastningen 10 000 kronor för högt. Samtidigt har enligt ämbetsverkets mening förvaltningskostnaderna beräknats för lågt.

Statskontoret föreslår att den testamenterade egendomen skall sammanhållas och redovisas såsom ett särskilt förmögenhetsobjekt vid sidan om det statliga budgetsystemet. Utgångspunkten för statskontorets inställning till redovisnings- och förvaltningsfrågan har varit att vid en utarrendering av huvudjordbruket och med en försiktig anpassning av utgifterna efter inkomstflödet förutsättningar på längre sikt borde föreligga att utan tillskott av statsmedel tillgodose syftet med testamentsförordnandet.

Nordiska museet och *nationalmuseum* ha i huvudsak yttrat sig om de i donationen ingående samlingarna av konst och konsthantverk.

Departementschefen erinrar inledningsvis om att syftet med donationen av Harpsunds egendom jämte visst kapital varit att därigenom bereda en hedersbostad åt Sveriges vid varje tid fungerande statsminister (regeringschef) samt anför vidare följande.

Corps de logiet med tillhörande flygelbyggnader, park och trädgård skall enligt testamentsbestämmelserna upplåtas till honom. Testators tanke har varit att statsministern skall använda sig av denna förmån för att där, då hans tid det medgiver, i en vacker omgivning njuta en välbehövlig rekreation och ha tillfälle att som gäster mottaga sina regeringskolleger och andra in- och utländska personer med vilka han önskar sammanträffa.

Självfallet finns det all anledning att från statens sida uttrycka tacksamhet för den generositet som testator visat.

Med statsministerposten är förenad en avsevärd arbetsbörda. Med hänsyn till att denna post i nuvarande tid i regel också torde vara förenad med ledarskapet för det parti, som statsministern representerar, är hans möjligheter att disponera någon fritid mycket begränsade. Det behov, som testator åsyftat att fylla, torde därför icke vara så starkt framträdande. Man kan knappast räkna med att den fungerande statsministern under rådande förhållanden skulle få tillfällen att mera kontinuerligt kunna utnyttja egendomen. Han torde kunna vistas där endast under någon eller några kortare tidsperioder av året.

De begränsade möjligheter för den fungerande statsministern att begagna sig av egendomen som sålunda i regel torde föreligga leder närmast tanken till att staten i och för sig icke har behov av att mottaga egendomen. Testamentsbestämmelserna synes emellertid icke lägga hinder i vägen för att statsministern, i den utsträckning han icke personligen utnyttjar egendomen, själv upplåter densamma för något ändamål, som ansluter sig till testators syfte. Sådan upplåtelse medför tydligen icke att egendomen undandragas statsministerns omedelbara disposition. Med hänsyn till det ringa utnyttjandet för hans egen del torde man sålunda kunna utgå ifrån att byggnadskomplexet av honom skulle kunna upplåtas till begagnande av regering, riksdag, administration och sammanslutningar för konferenser och sammanträden även om han inte själv skulle behöva deltaga däri. Egendomen skulle på så sätt kunna fylla behovet av en rofylld plats för rådplågningar i sådana

fall, där huvudstaden med hänsyn till arbetsstörande inflytelser av olika slag är en mindre lämplig ort. En dylik utvidgning av egendomens användning torde enligt min mening kunna fylla ett behov, som — utöver det av testator direkt åsyftade — otvivelaktigt får anses föreligga. Om även dessa synpunkter tas i betraktande synes det alltså med hänsyn till den nytta statsverket skulle få av egendomen i och för sig vara motiverat för staten att mottaga denna och påtaga sig de kostnader, som eventuellt därigenom kan uppkomma, förutsatt att de hålles inom rimliga gränser.

Den bedömning för ett ställningstagande till frågan om ett mottagande från statens sida som nu skett har sålunda utgått från behovet av egendomen ur nyttsynpunkt för statsverket. Givetvis får man emellertid vid bedömningen icke bortse från det förmögenhetsvärde som genom testators frikostiga donation tillföres statsverket, särskilt de konstsamlingar som följer med egendomen. Helt naturligt får frågan då icke enbart ses mot bakgrunden av den avkastning som förmögenhetskomplexet kan giva. I nationalmuseets yttrande har understrukits betydelsen ur olika konst- och kulturhistoriska synpunkter för staten att mottaga egendomen med dess rika inventariebestånd av konstföremål.

Departementschefen övergår därefter till att behandla frågan om i vad mån ett mottagande av egendomen är försvarligt med hänsyn till det ekonomiska åtagande som staten därigenom kan ikläda sig och anför härom följande.

Den gjorda utredningen har närmast gällt att klarlägga konsekvenserna i förvaltnings- och redovisningshänseende i fråga om den fasta egendomen vid ett mottagande av donationen från statens sida. Utredningen har därvid även måst ingå på inkomst- och utgiftsförhållandena vid egendomen, i synnerhet som resultatet av övervägandena i sistangivna hänsenden nära sammanhänger med hur förvaltningen och redovisningen lämpligen bör lösas. Såsom av utredningen framgår måste kostnadsfaktorerna i vissa delar med hänsyn till egendomens natur — jag syftar närmast på jord- och skogsbruket — bli mycket svårbedömbara och osäkerhet vidlåda beräkningarna, vilket även utredningen framhållit. Detta gäller framför allt de långsiktiga inkomst- och utgiftsuppskattningarna. Denna uppfattning har även kommit till synes i vissa av de avgivna remissutlåtandena. Enligt utredningens beräkningar skulle viss förlust på längre sikt uppkomma, vilken skulle bli olika stor beroende av den driftsform som användes. Statskontoret hävdar å andra sidan att vid en rationell drift av egendomen och med tillvaratagande av alla möjligheter till besparingar egendomskomplexet skulle kunna drivas så att det på lång sikt bleve självförsörjande. Domänstyrelsen riktar invändningar mot de slutsatser i fråga om jordbrukets lönsamhet utredningen kommit till och finner i andra delar utredningen ha bortsett från eller underskattat vissa kostnadsfaktorer. Styrelsen kommer totalt sett till större minussaldo än utredningen.

Såsom av det följande framgår har jag mot bakgrunden av de av utredningen gjorda kostnadsberäkningarna och de avgivna remissutlåtandena kommit till den uppfattningen att även om det kan synas ovisst hurvida inkomster och utgifter i stort sett och på lång sikt kan balansera varandra det ändå ur ekonomiska synpunkter är försvarligt att mottaga egendomen med vad därtill hör. De ekonomiska förpliktelser statsverket skulle ikläda sig kan i alla händelser icke bli av den storleksordning att de skulle motivera ett avstående, särskilt med hänsyn till vad jag inledningsvis anfört om den nytta statsverket får av egendomen och det förmögenhetsvärde statsverket därigenom tillföres.

Vad först angår jordbruket har utredningen förordat att detsamma utarrenderas, vilket är det vanliga beträffande kronoegendomar och av utredningen bedömts ställa sig ekonomiskt gynnsammare för staten. Dock har förutsatts att egendomen övergångsvis under något eller några år kommer att drivas av staten i egen regi. Utredningen har — på grundval av det material som stått utredningen till buds — ansett att en viss förlust skulle uppkomma vid drift av jordbruket i statens egen regi, vilken förlust emellertid vid en utarrendering skulle inskränka sig till ett förhållandevis litet belopp, hänförligt till de redan vid egendomen befintliga arrendegårdarna. För egen del anser jag det icke vara uteslutet att jordbruket vid Harpsund efter en rationalisering av driften kan visa sig bärkraftigt oavsett den tillämpade förvaltningsformen. I avvaktan på närmare erfarenheter av jordbruksdriften är jag icke beredd att nu taga definitivt ståndpunkt till frågan om en utarrendering bör komma till stånd eller ej. Därest emellertid verksamheten skulle visa sig förlustbringande och ett väsentligt bättre ekonomiskt utbyte mot bakgrunden av de vunna erfarenheterna bedömes uppkomma vid övergång till arrendedrift, synes en dylik omläggning av driften böra kunna genomföras.

Staten synes även, med hänsyn till den ekonomiska belastning, som de nuvarande arrendeställena utgör, böra förbehålla sig rätten att framdeles nedlägga de gårdar, som ur arbetskraftssynpunkt icke kan anses behövliga för ett rationellt utnyttjande av skogen.

Utredningen har uppskattat den årliga framtida nettoavkastningen av skogsbruket — inklusive inkomsten av jaktarrenden — till i runt tal 80 000 kronor. Domänverket har räknat med ett 10 000 kronor mindre belopp. Såsom utredningen framhåller måste på grund av konjunkturförhållandena stor osäkerhet vidlåda en beräkning av den framtida skogsavkastningen. Enligt de gjorda expertutredningarna synes i vart fall en årlig framtida nettointkomst av 70 000 å 80 000 kronor kunna påräknas. Med hänsyn till nämnda osäkerhet i fråga om beräkningarna anser jag emellertid icke uteslutet, att en något större medelnettointkomst skulle kunna uppkomma.

Utredningens uppskattning av hyresintäkterna lämnar jag utan erinran.

Vad härefter angår utgiftssidan har utredningen uppskattat de sammanlagda kostnaderna för underhåll och drift av corps de logiet med härtill hörande byggnader, park och trädgård till 85 000 kronor. Såvitt gäller personalkostnaderna samt kostnaderna för bränsle m. m. har därvid förutsatts, att huvudbyggnaden kommer att utnyttjas under endast en mindre del av året. Därest egendomen i enlighet med vad jag tidigare förordat kommer att i viss utsträckning begagnas även för sammanträden och konferenser är det möjligt att den beräknade utgiftsramen kommer att visa sig otillräcklig. Den utgiftsstegring som kan följa med ett ökat utnyttjande av särskilt huvudbyggnaden torde icke nu kunna bedömas. Den bör dock icke påverka ståndpunktstagandet i fråga om statens mottagande av egendomen.

Uppskattningen av pensionskostnaderna föranleder icke någon erinran från min sida.

Vad härefter angår egendomsförvaltningens närmare utformning anser jag den vid drift av hela egendomen i egen regi av utredningen förordade sakkunnignämnden utgöra ett ändamålsenligt och samtidigt föga kostnadskrävande organ för tillsynen över jord- och skogsbruket. Riksräkenskapsverket har föreslagit att nämnden bör anförtros förvaltningen av egendomens jord- och skogsbruk även om huvudjordbruket utarrenderas. Då jag anser att nämnden även i händelse av jordbrukets utarrendering på skäl som av riksräkenskapsverket antytts kan vara en lämplig form för ledningen av rörelsen vid gården, tillstyrker jag vad riksräkenskapsverket förordat.

Nämnden bör erhålla den fristående ställning som utredningen förutsatt. Den bör alltså ha att till byggnadsstyrelsen endast inleverera den behållna avkastningen av jord- och skogsbruket. Räkenskaper rörande nämndens medelsförvaltning bör avlämnas till riksräkenskapsverket. Vid drift av jordbruket i statens egen regi bör den förvaltare, som anställs för jord- och skogsbrukets skötsel, vara redogörare hos nämnden. Vad utredningen anfört slutligen i fråga om byggnadsstyrelsens befattning med egendomsförvaltningen lämnar jag utan erinran.

Vad härefter angår frågan om egendomens redovisning må erinras om att jag i det tidigare anförda ansett ovisst i vad mån inkomsterna totalt sett kan komma att täcka utgifterna. Med den utgångspunkten kan jag — på de skäl som utredningen anfört mot en redovisning av godset vid sidan om det statliga budgetsystemet — icke ansluta mig till statskontorets förslag, att egendomen såsom självförsörjande skall sammanhållas och redovisas såsom ett särskilt förmögenhetsobjekt. Jag tillstyrker därför liksom riksräkenskapsverket och på de skäl utredningen anfört att egendomen i dess helhet invärderas å statens allmänna fastighetsfond med tillämpning av de för fonden och dess statredovisning gällande reglerna.

Jag tillstyrker även vad utredningen förordat i fråga om det särskilda donationskapitalet och förutsätter sålunda att detta skall kunna tagas i anspråk i enlighet med utredningens förslag.

För budgetåret 1953/54 har utredningen i fråga om de poster, som enligt förslaget skall redovisas över staten för statens allmänna fastighetsfond, räknat med balans i förhållandet mellan inkomster och utgifter; inkomsterna har beräknats till 90 000 kronor och utgifterna till samma belopp. I avvaktan på närmare erfarenheter av verksamheten vid egendomen godtager jag denna beräkning. Staten för statens allmänna fastighetsfond för nästa budgetår har visserligen redan fastställts av riksdagen. En därvid icke förutsedd ökning av den förslagsvis beräknade inkomstposten diverse inkomster kommer dock ej att föranleda någon ändring av staten. Däremot torde under förutsättning av bifall till vad jag i det tidigare föreslagit bemyndigande böra lämnas Kungl. Maj:t att med 90 000 kronor överskrida utgiftsposten till reparations- och underhållskostnader under byggnadsstyrelsens delfond.

Med hänsyn till de begränsade möjligheter statsministern i nuvarande tid har att vistas på egendomen är det svårt att nu bedöma de merkostnader som uppkommer för honom vid egendomens utnyttjande. De kan likväl knappast motivera det belopp utredningen föreslagit. Jag är icke beredd att för närvarande avge något förslag i detta hänseende.

Bland den lösegenom som omfattas av donationen ingår en bil, värderad till 10 000 kronor och i gott skick. Denna bör stå till den fungerande statsministerns förfogande i huvudsak enligt de grunder, som gäller beträffande de till landshövdingarnas disposition stående bilarna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen i anledning av motionerna I: 260 och II: 308 hos Kungl. Maj:t hemställt om förslag till nästa års riksdag rörande tjänstebilar åt regeringen. Genom nu föreslagna arrangemang beträffande ifrågakvarande bil får den genom motionerna väckta frågan tills vidare anses löst.

Såsom framgår av det föregående anser jag att för utnyttjandet av egendomen och det särskilda donationskapitalet bör tillämpas grunder, som i vissa begränsade hänseenden något avviker från vad som kan antagas ha varit testators avsikt med donationen. Jag har därvid utgått ifrån att en överenskommelse med testators arvingar skall kunna träffas som i vad på arvingarna kan ankomma skall giva staten sådan möjlighet. Vidare förutsätter jag att om avvikelser från testamentsvillkoren är av den art, att

Kungl. Maj:ts tillstånd därtill befinnes erforderligt, sådant tillstånd i sinom tid kommer att lämnas.

I särskild skrivelse till statsutskottet den 17 april 1953 har *departementschefen* vidare anfört följande.

Enligt proposition nr 174 angående mottagande av den till staten testamenterade egendomen Harpsund har förutsatts att en överenskommelse med testators arvingar skulle kunna träffas som möjliggör att för utnyttjandet av egendomen och det särskilda donationskapitalet kan tillämpas de grunder, som i propositionen närmare angivits och som i vissa begränsade hänseenden avviker från vad som kan antagas ha varit testators avsikt med donationen.

Efter förhandlingar med dödsboet efter direktören Carl August Wicander har en överenskommelse av i huvudsak angiven innebörd träffats under förutsättning att riksdagen bifaller det av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet att mottaga egendomen. Överenskommelsen, som är avsedd att ligga till grund för en framställning till Kungl. Maj:t om tillstånd till de förutsatta avvikelserna från testamentets bestämmelser, framgår av bilagda handlingar. Enligt överenskommelsen har dödsboet icke något annat att erinra mot de i propositionen föreslagna avvikelserna från testamentsvillkoren än att det förutsättes att huvudbyggnaden på Harpsund skall användas helt i enlighet med testators egentliga syfte, eller sålunda som en rekreations- och hedersbostad åt statsministern. I den mån egendomen av statsministern upplåtes till begagnande av regering, riksdag, administration och sammanslutningar för konferenser och sammanträden utan att statsministern själv deltar däri bör sålunda för ändamålet utnyttjas andra byggnader än huvudbyggnaden. Det kan i detta sammanhang erinras om att utöver huvudbyggnaden finnes flera byggnader som innehåller såväl sovrum som sällskapsrum, och att den från huvudbyggnaden friliggande norra flygeln är den byggnad som lämpar sig bäst som konferens- och sammanträdeslokal.

Då såsom av det föregående framgår överenskommelsen i visst avseende, nämligen i fråga om huvudbyggnadens användande, innefattar en precisering av de i propositionen angivna grunderna för mottagandet från statens sida av egendomen, som ej framgår därav, får jag härigenom bringa densamma till statsutskottets kännedom för den åtgärd som på statsutskottet må ankomma.

I en till departementschefens skrivelse i avskrift fogad skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet har den som boutredningsman i dödsboet efter direktören Carl August Wicander förordnade advokaten *Dick Bergman* meddelat, att direktören Wicanders änka och enda arvinge *Vera Wicander* ävensom boutredningsmannen själv ämnar inkomma till Kungl. Maj:t med en framställning om permutation rörande direktören Wicanders testamente av lydelse som framgår av en skrivelsen bilagd handling, därest riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att mottaga Harpsunds egendom. Då framställningen om permutation i visst avseende avviker från de i propositionen nr 174 angivna grunderna för mottagandet från statens sida av egendomen, hemställes vidare, att skrivelsens innehåll meddelas vederbörande utskott i riksdagen för kännedom.

Den sålunda omnämnda skrivelsen är av följande lydelse.

Genom testamente den 3 december 1949 har direktören Carl August Wicander, som avlidit den 27 december 1952, till svenska staten testamenterat säteriet Harpsund med underlydande gårdar och hemman jämte därstädes vid hans frånfälle befintliga yttre och inre inventarier och lager samt konstsamlingar ävensom ett kapital av 300 000 kronor. Enligt testamentet skall egendomen användas som hedersbostad för Sveriges vid varje tid fungerande statsminister (regeringschef). Dessutom gäller vissa särskilda villkor.

Genom proposition den 20 mars 1953 (nr 174) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen bl. a. att i enlighet med de i propositionen angivna grunderna mottaga den genom förutnämnda testamente donerade egendomen.

I propositionen har förutsatts att för utnyttjandet av egendomen och det särskilda donationskapitalet borde tillämpas grunder, som i vissa begränsade hänseenden något avviker från vad som kan antagas ha varit testators avsikt med donationen. Sådan avvikelse föreslås sålunda, på sätt i propositionen närmare anges, beträffande egendomens användning för annat ändamål än såsom direkt rekreations- och hedersbostad för statsministern samt beträffande användningen av det särskilda donationskapitalet, driften av egendomens jordbruk och dagen för tillträdet.

Mot de sålunda föreslagna smärre avvikelserna från testamentsvillkoren har undertecknade, direktören Carl August Wicanders änka och enda arvinge, Vera Wicander, och Dick Bergman såsom av rätten förordnad botredningsman, å sterbhusets vägnar icke något annat att erinra än att vi förutsätter att huvudbyggnaden på Harpsund skall användas helt i enlighet med donators egentliga syfte, eller sålunda som en rekreations- och hedersbostad åt statsministern. I den mån egendomen av statsministern upplåtes till begagnande av regering, riksdag, administration och sammanslutningar för konferenser och sammanträden utan att statsministern själv deltar däri bör sålunda för ändamålet utnyttjas andra byggnader än huvudbyggnaden. Även om jordbruket utarrenderas bör givetvis tillses att i enlighet med testators önskan skötseln kan tjäna till förebild för den kringliggande bygden.

Vi hemställer att Kungl. Maj:t måtte utan hinder av testamentsvillkoren medgiva att den ifrågakvarande egendomen får användas på sätt sålunda angivits.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har framlidne direktören C. A. Wicander till svenska staten testamenterat säteriet Harpsund med underlydande gårdar och hemman jämte därstädes vid hans frånfälle befintliga yttre och inre inventarier och lager samt konstsamlingar ävensom ett kapital av 300 000 kronor. Departementschefen har uttalat, att det självfallet finnes all anledning att från statens sida uttrycka tacksamhet för den generositet som testator visat. Utskottet delar denna uppfattning och tillstyrker för sin del, att Kungl. Maj:t bemyndigas mottaga den ifrågakvarande egendomen. Vid detta sitt ställningstagande har utskottet i likhet med departementschefen ansett sig böra beakta icke blott de direkta nyttyosynpunkter som donationen avses skola tillgodose utan även det förmögenhetsvärde som därigenom tillföres statsverket. De kulturhistoriska aspekterna på frågan synas härvidlag icke minst böra tillmätas betydelse.

Enligt testamentsbestämmelserna skall egendomen användas som heders-

bostad för Sveriges vid varje tid fungerande statsminister. Med hänsyn till den arbetsbörda som är förenad med statsministerposten samt vissa andra omständigheter har departementschefen ansett endast begränsade möjligheter föreligga för landets regeringschef att begagna sig av egendomen. I propositionen har emellertid departementschefen uttalat, att testamentsbestämmelserna icke synas lägga hinder i vägen för att statsministern, i den utsträckning han icke personligen utnyttjar egendomen, själv upplåter densamma för något ändamål som ansluter sig till testators syfte. Departementschefen har därför förutsatt, att byggnadskomplexet skall av statsministern kunna upplåtas till begagnande av regering, riksdag, administration och sammanslutningar för konferenser och sammanträden, även om han icke själv skulle behöva deltaga däri. Även i vissa andra avseenden, bl. a. beträffande dispositionen av det särskilda donationskapitalet och driften av egendomens jordbruk, har departementschefen föreslagit smärre avvikelser från vad som kan antagas ha varit testators avsikt med donationen. Departementschefen har därvid utgått från att en överenskommelse med testators arvingar skall kunna träffas, vilken i vad på arvingarna ankommer skall giva staten möjlighet att utnyttja donationen enligt de i propositionen angivna grunderna.

Såsom av det föregående närmare framgår, har efter förhandlingar med dödsboet en sådan överenskommelse numera träffats. Dödsboet har därvid förklarat sig icke ha något annat att erinra mot de i propositionen föreslagna avvikelserna från testamentsvillkoren än att det förutsättes, att huvudbyggnaden på Harpsund skall användas helt i enlighet med testators egentliga syfte eller sålunda som en rekreations- och hedersbostad åt statsministern. I den mån egendomen av denne upplåtes på i propositionen angivet sätt anses sålunda för ändamålet böra utnyttjas andra byggnader än huvudbyggnaden. Vidare har från dödsboets sida uttalats, att det även vid en eventuell utarrendering av jordbruket givetvis bör tillses, att i enlighet med testators önskan skötseln kan tjäna till förebild för den kringliggande bygden.

Utskottet, som avlagt besök vid Harpsund, har därvid kunnat konstatera, att de lokalutrymmen utöver själva huvudbyggnaden som stå till buds för konferenser och sammanträden av olika slag åtminstone f. n. äro ganska begränsade. Även av vissa andra skäl synes tveksamt, huruvida egendomen lämpar sig att upplåtas för andra ändamål än dem testator egentligen åsyftat. Ehuru utskottet icke vill motsätta sig bifall till den speciella överenskommelse i frågan som numera träffats, förutsätter därför utskottet att den statsministern tillkommande upplåtelseätten begagnas med viss varsamhet. I varje fall böra enligt utskottets mening de merkostnader som genom den föreslagna anordningen kunna uppkomma icke få belasta egendomens drift.

Enligt den av särskilda sakkunniga verkställda utredning som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag i fråga om egendomens förvaltning skulle ett för staten ekonomiskt gynnsammare driftsresultat kunna ernås, därest jordbruket utarrenderades. De sakkunniga ha därför förordat att så sker.

Dock har förutsatts att egendomen övergångsvis under något eller några år kommer att drivas av staten i egen regi. För egen del har departementschefen ansett det icke vara uteslutet, att jordbruket vid Harpsund efter en rationalisering av driften kan visa sig bärkraftigt oavsett den tillämpade förvaltningsformen. I avvaktan på närmare erfarenheter av jordbruksdriften har departementschefen förklarat sig icke vara beredd att nu taga definitiv ståndpunkt till frågan om en utarrendering bör komma till stånd eller ej. Därest emellertid verksamheten skulle visa sig förlustbringande och ett väsentligt bättre ekonomiskt utbyte mot bakgrunden av de vunna erfarenheterna bedömes uppkomma vid övergång till arrendedrift, synes enligt departementschefen en dylik omläggning av driften böra kunna genomföras.

Även utskottet finner det vanskligt att på grundval av tillgängligt material för bedömning av frågan göra något bestämt uttalande till förmån för någondera av de båda i propositionen berörda alternativa driftsformerna. De av de sakkunniga lämnade uppgifterna synas sålunda icke ge en fullt rättvisande bild av jordbrukets lönsamhet på längre sikt. Utskottet kan därför ansluta sig till departementschefens nyss återgivna uttalanden och förutsätter sålunda, att jordbruket tills vidare bedrivs i statens egen regi men att, sedan viss tids ytterligare erfarenhet vunnits, en omprövning sker av denna fråga. Som ett mål för verksamheten, i vad avser både jordbruket och skogsbruket, torde böra gälla, att under vederbörligt beaktande av det av testator angivna syftet förefintliga tillgångar utnyttjas på det ur ekonomisk synpunkt mest rationella sättet. I detta sammanhang vill utskottet fästa uppmärksamheten på den till egendomen hörande trädgårdsanläggningen, vilken synes överdimensionerad.

Från nu angivna utgångspunkter finner utskottet den av departementschefen förordade sakkunnignämnden tills vidare utgöra ett lämpligt organ för tillsynen över jord- och skogsbruket. Utskottet har heller intet att erinra mot vad i propositionen uttalats rörande byggnadsstyrelsens befattning med egendomsförvaltningen och tillstyrker sålunda, att egendomen i dess helhet invärderas å statens allmänna fastighetsfond med tillämpning av de för fonden och dess statredovisning gällande reglerna. Därav följer även att utskottet biträder förslaget om bemyndigande för Kungl. Maj:t att för nästa budgetår med 90 000 kronor överskrida utgiftsposten till reparations- och underhållskostnader under byggnadsstyrelsens delfond.

Utskottet anser sig icke i förevarande sammanhang ha anledning att taga ställning till den av departementschefen berörda frågan om tjänstebilar åt regeringen.

Vad departementschefen i övrigt anfört och förordat har icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under återropande härav hemställer utskottet,
att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med de av utskottet angivna grunderna mottaga den av direktören C. A. Wicander testamenterade egendomen Harpsund;

b) medgiva att den under byggnadsstyrelsens delfond i staten för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1953/54 upptagna utgiftsposten Reparations- och underhållskostnader m. m. må överskridas med 90 000 kronor.

Stockholm den 19 maj 1953.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlson, Leander, Pålsson, Bergh, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, fru Lindström, herrar Birger Andersson, Lundqvist, Edvin Thun, Bergman och Nils Theodor Larsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Ward, Malmborg i Skövde, Andersson i Malmö, Lindholm, Johansson i Mysinge, Åkerström, Hoppe, Kyling, Wedén, Onsjö, Persson i Växjö, Birke, Gustafsson i Skellefteå, Löfroth och Gustafsson i Stockholm.

Reservation

av herr *Akerström*.